

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА

УДК 355/359-5/-9

В. В. ПЕТРОВ

ПИТАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО СУПЕРНИЦТВА ТА ПІДТРИМАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ У СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ США ЧАСІВ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Проаналізовані концептуальні і прикладні аспекти Стратегії національної безпеки США, ухваленої Адміністрацією 45-го Президента США Дональда Трампа з точки зору актуального та потенційного впливу цієї Стратегії на американську геополітику та позиціонування України у цій політиці геополітичного суперництва.

Ключові слова: США, стратегія, Стратегія національної безпеки, геополітика, ізоляціонізм.

Петров В. В. Вопросы геополитического соперничества и поддержания нового мирового порядка в стратегии национальной безопасности США периода администрации Дональда Трампа

Проанализированы концептуальные и прикладные аспекты Стратегии национальной безопасности США, принятые Администрацией 45-го Президента США Дональда Трампа с точки зрения актуального и потенциального влияния данной Стратегии на американскую геополитику и позиционирование Украины в этой политике геополитического соперничества.

Ключевые слова: США, стратегия, Стратегия национальной безопасности, геополитика, изоляционизм.

Petrov Valentyn. The problems of geopolitical competition and supporting the new world order in the national security strategy in the time of Donald's Trump presidency

The conceptual and applied aspects of the National security strategy adopted by Administration of 45-th President USA Donald Trump in terms of its actual and potential influence to American geopolitics and Ukrainian positioning in geopolitical competition are examined in the article

Keywords: USA, strategy, national security strategy, geopolitics, isolationism.

Наприкінці 2017 року з невеликим інтервалом було опубліковано два документи стратегічного значення. Один з них, витриманий в тональностях песимізму й алармізму, був презентований провідними аналітиками під головуванням Ернста Ульріха фон Вайцзекера Римському клубу й мав красномовну назву: «Come On! Капіталізм, близькозорість, популяція й руйнація планети»¹. Аналізуючи поточну планетарну ситуацію, доповідь Римському клубу - 2017 констатувала: планета деградує, авторитаризм і фундаменталізм на підйомі, спекулятивний капітал торжествує. Сучасну глобальну кризу доповідачі характеризували не як локально-циклічну, а як тотально-перманентну та таку, що постійно посилюється, бо вона не обмежена природою або соціумом навколо нас, але включає соціальний, політичний, культурний, моральний та інші аспекти. Це криза економіки, фінансів, демократії, ідеологій і капіталістичної системи у цілому.

Зовсім в іншій тональності була витримана Стратегія національної безпеки (далі – СНБ)², презентована 18 грудня 2017 року президентом США Дональдом Трампом. Цей 68-сторінковий документ адресований передусім Конгресові США, а відтак – оборонним, безпековим та зовнішньополітичним відомствам (Раді національної безпеки, Пентагону, Державному департаментові, розвідувальному співтовариству тощо), було створено з певним успіхом, оскільки до відзначення першого року перебування Д. Трампа на президентській посаді (20.01.2018) залишалося ще більше місяця.

Разом з тим, пріоритети діяльності нової Адміністрації були уже чітко окреслені й по-суті дублювали виборчу програму нового президента. Ці пріоритети було важко визнати неконтоверсійними, внаслідок чого Адміністрація Д. Трампа постійно наражалася й наражається на потужну зовнішню й внутрішню критику, а сам Президент від самого моменту обрання на посаду перебуває під дамоклевим мечем ймовірного імпічменту (зокрема - за звинуваченням у «стратегічних зв'язках» з РФ (RussiaGate). Тож не дивно що на цьому тлі непевності Адміністрація Д. Трампа поспішила розставити акценти на моментах своєї успішності.

Передусім ці моменти стосувалися нової економічної політики «трампізму». Як відомо, зростання ВВП Америки досягло в 2017 році показника в 3%, що є безпрецедентним для такої потужної економіки. При цьому ринок цінних паперів (індекс Доу Джонса) побив усі мислимі рекорди, а показник безробіття впав до 5%³.

Слід зауважити, що «Стратегії національної безпеки» в новітній американській традиції разом з чисельними похідними від них «доктринами» утворюють системокомплекс стратегічно-комунікаційного характеру. Детально порушена проблематика вже досліджувалась у роботі «Великі стратегії» Сполучених Штатів Америки та закономірності еволюції у період після закінчення «холодної війни»⁴.

СНБ в її американській інтерпретації є по суті стратегією не тільки американської безпеки, але й безпеки міжнародної, глобальної, євроатлантичної тощо. Водночас СНБ є чітким формулюванням національних інтересів Америки в поєднанні з конкретними планами їх просування. У будь-якому разі подібні документи стратегіч-

ного значення покликані пов'язати політику минулого і майбутнього, оскільки чітко сформульована СНБ встановлює інтерпретаційні рамки розуміння Великої політики у всіх трьох її часових модульностях, забезпечуючи спадкоємність (тяглість) політики та її інноваційність водночас.

Першорядним питанням кожної СНБ є оцінка співвідношення «м'якої» й «жорсткої» сили (soft&hard power) й досягнення їх розумного балансу у вигляді «розумної сили» (smart power), співвідношення військового й невійськових компонентів зовнішньої політики країни тощо. До невійськових компонентів передусім слід віднести економічні, дипломатичні, інформаційні й правові зовнішньополітичні чинники впливу.

Всього впродовж 30-річного періоду (1987-2017 рр.) шістьма президентами США було затверджено 15-ть СНБ США. За президентськими каденціями вони розподілилися наступити чином: Рональд Рейган – 2 СНБ (1988, 1989 рр.); Джордж Буш-старший – 3 СНБ (1990, 1991, 1993 рр.); Білл Клінтон - 7 СНБ (1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2001 рр.); Джордж Буш-молодший - 7 СНБ (2002, 2006 рр.); Барак Обама – 2 СНБ (2010, 2015 рр.); Дональд Трамп – 1 СНБ (2017 р.).

Характерною особливістю СНБ восьмирічного періоду президентства Білла Клінтона була практично щорічна поява цих документів, що було зумовлено передусім бурхливими змінами у оборонній та зовнішній політиці США після закінчення холодної війни. Лише 1999 р. був винятком, коли такої стратегії президентом Б. Клінтоном не було запропоновано.

Поворотний вектор нової політики адміністрації Білла Клінтона щодо РФ гарно передає назва монографії Дж. Макліна «Клінтонівська зовнішня політика щодо Росії: від стримування та ізоляції – до демократизації та залучення»⁵.

Хоча «відлучення» РФ від G7 продемонструвало крах політики «залучення», офіційно представники Демократичної партії США від цієї політики не відмовилися. Зокрема, кандидат в президенти США від цієї партії - Гіллари Клінтон у виборчій кампанії 2015-2016 рр. постійно підкреслювала, всупереч обставинам часу, що альтернатив політиці «залучення» щодо РФ немає⁶. Така політику «муд-

рого залучення» американських політиків демократичного блоку на тлі агресивної поведінки путінської Росії політика дедалі більше нагадувала політику «умиротворення агресора», яку провадили напередодні II Світової війни деякі європейські країни щодо гітлерівської Німеччини (appeasement policy)⁷.

Чергове перевидання політики «умиротворення агресора» можна характеризувати як «стратегічну терпимість» США, ЄС і Заходу в цілому щодо путінської РФ (strategic patience). Слабкість цієї позиції стосовно «кризи в Україні», як зазвичай характеризують на Заході російсько-українську війну, полягає передусім у невизнанні того, що дана криза не є внутрішнім конфліктом всередині України і навіть не є воєнним конфліктом між двома країнами, - РФ та Україною поза межами ЄС, а є континентальною гібридною війною, розв'язаною Москвою, в якій ЄС є радше не арбітром, а одним з учасників⁸.

СНБ періоду президентства Дж. Буша-молодшого, створені на тлі терактів 11 вересня 2001 р., мали, на відміну від «миротворчих» документів президента-демократа Білла Клінтона наступальний характер. Ключовим тут був концепт преємтивної війни (preemptive war), який означав, що пріоритетом США мала стати війна, покликана заповнити «вакууми» (лакуни) безпеки, якими могли скористатися терористи.

В стратегіях й доктринах цього періоду відбувалася навіть «чітка адресація світового зла», тобто продовжувалася у новітній формі традиція, започаткована Рональдом Рейганом, який свого часу вказував на СРСР як «імперію зла». Зокрема, широко вживалося поняття «країни, які спонсорують тероризм» й навіть спеціально називалися чотири таких країни, розміщені «на вісі зла», - Північна Корея, Іран, Сирія й Лівія.

Перша підписана президентом Бараком Обамою 26 травня 2010 р. СНБ⁹, різко порушувала спадкоємність з аналогічними документами, підписаними його попередником, - республіканцем Джорджем Бушем-молодшим у 2002 та 2006 рр. Президент Б. Обама не тільки закликав повернути політику «залучення», але й розширити її на всі ключові центри впливу (key centers of influence)

включно з Китаєм, Індією й Росією й такими «державами на підйомі» як Бразилія, Південна Африка та Індонезія.

Обамівська СНБ й проголошена у 2009 році 44-м Президентом США політика «перезавантаження» відносин з РФ, звичайно, не були такими наївними, як її змальовують критики Обамівської адміністрації з республіканського табору Д. Трампа, оскільки підґрунтям «залучення» в інтерпретації Адміністрації Барака Обама була доктрина стримування (а Doctrine of Restraint). Інша річ, що це була доктрина переважно оборонного характеру.

Остання СНБ Президента Барака Обама, підписана в лютому 2015 р.¹⁰, мала підґрунтям також А Doctrine of Restraint. З огляду на нові моменти часу цю СНБ важко визнати слушною. Саме ця стратегічна помилка Б. Обама й коштувала, напевно, президентської посади його ймовірній наступниці на посаді президента США - Хілларі Клінтон. Адже, хоча ця нова СНБ створювалася на тлі відвертої російської агресії проти України та усього західного світу, вона мала виключно оборонний характер й тому неодноразово піддавалася жорсткій критиці як всередині Америки, так і поза її межами.

Йдеться, зокрема, про принципову відмову США від передачі Україні летальної зброї й дистанціювання США від безпосередньої участі в урегулюванні конфлікту України з Росією. Відтак, склалося враження, що США воліли діяти опосередковано, - через союзників, Німеччину й Францію, в режимі «Мінського формату» тощо.

Принципові відмінності Стратегії національної безпеки США «трамповського періоду»: феномен нового ізоляціонізму.

Радники Білого Дому зміст нової СНБ окреслюють як «принциповий реалізм» («principled realism»).

Справді, американська політика національної безпеки й засновані на її принципах зовнішня та оборонна політика завжди були засновані на крайнощах ідеалізму (лібералізму) та реалізму (націоналізму). Якщо ліберали-ідеалісти посилялися зазвичай на демократичні цінності, права та свободи людини й громадянина, вбачаючи у їх поширенні в світових масштабах історичну місію Америки та запоруку світового й внутрішнього миру, то реалісти-націоналісти завжди виходили із чіткого усвідомлення національних

інтересів США та виважували реальні ресурси й спроможності США захистити ці інтереси.

Навіть частотний аналіз СНБ вказує на пріоритети «принципового реалізму». Якщо термін «економіка» вживається в цьому документі 55 разів, то термін «цінності» тільки 33.

З позицій *realpolitik* (її початкові формулювання зазвичай приписують Ніколло Макіавеллі) або «політичного реалізму» (Ганс Моргентау та Кеннет Томпсон)¹¹ будь-яка зовнішньополітична стратегія та тісно з нею пов'язана воєнно-політична чи воєнна доктрина мають обов'язково керуватися наступними прагматичними застереженнями, відповідно до яких:

- світовий або регіональний мир (світоустрій) є похідним від могутності наддержави, спроможної його забезпечити за рахунок силового переважання над іншими державами або за рахунок балансу сили двох наддержав (альянсів держав) на певному відтинку історичного часу;

- будь-які дії щодо інших держав мусять спиратись на достатній рівень сили та можливостей; безпека країни прямо пропорційна її могутності;

- створювати певні плани й тим паче намагатися їх реалізувати, не маючи для цього певних силових засобів, нерозумно й небезпечно;

- впливова країна повинна підтримувати вигідний для себе дисбаланс сил у найближчому оточенні (*Divide et impera!*);

- в необхідних випадках слід діяти «на випередження», превентивно, не допускаючи посилення ворогів або їх об'єднання в коаліцію;

- будь-який альянс, до якого належить дана країна, не є абсолютною гарантією її безпеки;

- тріумф над іншою державою не варто абсолютизувати.

Попри всю свою переконливість, аргументи прибічників *realpolitik* мають одну істотну слабкість: вони зазвичай не враховують культурні особливості воєнного та зовнішньополітичного мислення представників різних регіонів та народів планети, - «стратегічну культуру». Не позбавлена цього недоліку й трампівська СНБ¹², яка структурно складається з п'яти розділів:

Перші чотири розділи нової СНБ названі «опорними стовпами» (pillars):

1. «Захистити Батьківщину, американський народ, і американський спосіб життя» («Protect the homeland, the American people, and the American way of life»).

2. Сприяння процвітання Америки («Promote American prosperity»).

3. Збереження мир через силу («Preserve peace through strength»).

4. Посилення американського впливу («Advance American influence»).

П'ятий розділ «Стратегія у регіональному контексті» («The Strategy in a Regional Context») окреслює пріоритети США в регіонах:

- Індійського та Тихого океанів («Індо-Пацифіку»);
- Європи;
- Середнього Сходу;
- Східної, Південної та Центральної Азії;
- Західної півкулі;
- Африки.

Саме в зазначеній вище послідовності окреслено відповідні регіони і вочевидь саме такою є їхня пріоритетність з точки зору обстоювання американських національних інтересів, як це уявляється американським геостратегам часів президентства Д. Трампа.

Йдеться передусім про політику «нового ізоляціонізму», яку 45-тий Президент США почав провадити під гаслом «Америка передусім» («America first»). З одного боку, політика трамповського неоізоляціонізму асоціюється із славнозвісною «Доктриною Монро», проголошеною на той час, коли Америка початку XIX століття тимчасово відмежувалася від європейських справ під тим приводом, що Стара Європа – це суцільні монархії, тоді як Америка в вузькому й широкому розумінні цього поняття – це утворення республіканське. Звідси випливав лозунг «Америка – для американців!», що на ділі означав регіональну супрематію США в обмін на політику невтручання європейських держав

в американські справи. Зазначене має обов'язково враховуватись при формуванні та реалізації зовнішньої політики нашої держави.

1. «Come on!» – доклад Римського клубу 2017. URL: <http://portal.com.ua/come-on-doklad-rimskogo-kluba-2758.html/> (дата звернення 22.03.2018).
2. *National Security Strategy of the United States of America*. December 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905-2.pdf/> (дата звернення 22.03.2018).
3. Buchanan Patric •Will War Cancel Trump's Triumphs? // UNZ. December 29, 2017. URL: <http://www.unz.com/pbuchanan/will-war-cancel-trumps-triumphs/> (дата звернення 22.03.2018).
4. Петров В. В. «Великі стратегії» Сполучених Штатів Америки та закономірності еволюції у період після закінчення «холодної війни» // Держава і право. Серія Політичні науки. 2016. Вип.72. С. 181-196.
5. MacLean George Andrew. *Clinton's Foreign Policy in Russia: From Deterrence and Isolation to Democratization and Engagement*. Ashgate Pub Co. 2006. P. 162.
6. *Hillary Clinton calls for constant engagement with Putin* // REUTERS ON 7/4/15. URL: <http://europe.newsweek.com/hillary-clinton-calls-constant-engagement-putin-329794?rm=eu/> (дата звернення 22.03.2018).
7. Lobell Steven. *Engaging the Enemy and the Lessons for the Obama Administration* // Political science quarterly. Volume 128. Number 2 / 2013 URL: https://www.academia.edu/9415686/Engaging_the_Enemy_and_the_Lessons_for_the_Obama_Administration (дата звернення 22.03.2018).
8. Gerasymchuk Sergiy. *Between Russia's Geopolitics and the soft power of the West* // PrizmUA. Ukrainian Digest. 2015. Issue 4 (4). P.1.
9. *National Security Strategy 2010*. URL: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/> (дата звернення 22.03.2018).
10. *National Security Strategy*. February 2015. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf/> (дата звернення 22.03.2018).
11. Morgenthau Hans. Thompson, Kenneth. *Politics Among Nations*, 6th edition. New York: McGraw-Hill, 1985. 688 p.
12. *National Security Strategy*. December 2017 URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf/> (дата звернення 22.03.2018).

Petrov Valentyn. The problems of geopolitical competition and supporting the new world order in the national security strategy in the time of Donald's Trump presidency

The conceptual and applied aspects of the National security strategy adopted by Administration of 45-th President USA Donald Trump in terms of its actual and potential influence to American geopolitics and Ukrainian positioning in geopolitical competition are examined in the article.

On 18th of December 2017 US President Donald Trump administration has presented a new National Security Strategy. This document addressed to US Congress an government in general and formulates policy in key domains such as economy, defense, security and foreign policy. Priorities of resent strategy in general repeats program of Donald Trump that he offered during election campaign.

US National Security Strategy together with set of strategic documents – strategies and doctrines usually sets up a system of policies that are focused not only on US security, but also has impact on international, regional, euroatlantic e t.c. securities. At the same time US National Security Strategy declares US national interests and ways how to guarantee them. Moreover National Security Strategy has to link past and future ensuring the continuity of state policy. One of key tasks in such respect is to find out the balance between “soft power” and “hard power”.

In general during 30 year term (1987 – 2017) 6 US Presidents have presented 15 different Security Strategies that reflect strategic context, security and foreign policy challenges.

For example strategies of Bill Clinton presidency period among other issues were focused on policy of engagement of Russia that is absolutely different approach comparing to policy of containment towards Soviet Union and its allies that was actual in time of the Cold War.

War on terrorism was key challenge for G. Bush security strategies. It also resulted in appearance of preemptive war concept. Moreover it addressed countries that were determined as an evil axis – Northern Korea, Iran, Syria, Libya.

Two strategies issued by President B. Obama administration again offered policy of “engagement” for all key centers of influence, including China, India, Russia, Brazil, South Africa and Indonesia. This strategy was not as naïve as President Obama’s opponents described. It was based on defensive doctrine of restraint. In practice, for Ukraine Doctrine of Restraint meant that US didn’t engage too much in our conflict with Russia, we didn’t receive lethal weapons. US preferred to engage

the conflict through proxies (Germany and France), such as Normandy contact group or Minsk process.

Resent strategy issued by President Donald Trump administration can be described as principled realism. Normally US national security policy grounds on balance between idealism (liberalism) and realism (nationalism). Liberal trend used to ground on democratic values, rights and freedoms and their spread all over the world as an US historic mission. Realistic trend is based on national interests, allocation of proper resources and US capacity to protect its interests and resources by all available means.

Even content analysis of US National Security Strategy indicates a priority of “principled realism” – word “economy” is being used 55 times, word “values” only 33.

First 4 pillars of the Strategy are following: “Protect the homeland, the American people, and the American way of life”, “Promote American prosperity” “Preserve peace through strength”, “Advance American influence”. Fifth article “The Strategy in a Regional Context” clearly identifies geographic location of US priorities.

So, in general, new US National Security Strategy is about new isolationism strategy, that Donald Trump identified as “America first”. This shift in US security and foreign policy that are deeply interconnected, must be taken into consideration while working out Ukraine security, defense and foreign policy.

Keywords: USA, strategy, national security strategy, geopolitics, isolationism.

УДК 327.8:15

А. П. ДЕМАРТИНО

«ДОКТРИНА ГЕРАСИМОВА» ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АГРЕСИВНОГО ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Розглядаються особливості застосування воєнної доктрини Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації як чинника забезпечення її агресив-

---

© *ДЕМАРТИНО Андрій Павлович* – кандидат історичних наук, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України